Ingrid Robeyns

Rijkdom

Hoeveel ongelijkheid is nog verantwoord?

2019 Prometheus Nieuw Licht Amsterdam

Opgedragen aan alle docenten,
van peuterleider tot professor,
die zich inzetten om het beste uit ieder kind en
iedere jongere te halen,
en hun te leren kritisch te denken in plaats van
zich te conformeren

Het hierin opgenomen fragment uit *Politica*, boek 1,
extract uit hoofdstukken 8 tot 10, pp. 48-53 is
vertaald door Jan Maarten Bremmer en Ton Kessels.

© 2019 Ingrid Robeyns
Omslagontwerp Robbie Smits
Opmaak Elgraphic
www.uitgeverijprometheus.nl
www.nieuwlicht.online
ISBN 978 90 446 3975 9

DE VRAAG

Zouden er grenzen moeten zijn aan rijkdom?

Beste Ingrid Robeyns,

Geld maakt niet gelukkig – tenminste, tot 70.000 euro per jaar nog wel, maar als je meer verdient neemt het geluk nauwelijks nog toe, zo zou uit een Nederlands onderzoek blijken. Toch doen de meeste mensen hun uiterste best om rijk te worden. En dat lukt een enkeling de laatste tijd uitzonderlijk goed. Zo ging in 2018 Jeffrey P. Bezos, de oprichter van Amazon.com, door de 100 miljarddollargrens. De inkomensverschillen blijven toenemen. Bij veel beursgenoteerde bedrijven verdient de baas het honderdvoudige van de minst verdienende werknemer. De topman van Coca-Cola kreeg het 427-voudige van de laagstbetaalde; bij Walt Disney is dat zelfs ruim het 650-voudige. Steeds minder mensen verdienen steeds meer.

Je wordt misschien niet speciaal gelukkig van

al dat geld, maar hoe erg is het dat er zulke grote inkomens- en vermogensverschillen bestaan? Sommigen beweren dat het juist goed is. Iedereen zou namelijk meeprofiteren van die paar rijken. Volgens deze zogenoemde trickledowntheorie moet je als het ware de zwaartekracht zijn werk laten doen: het geld sijpelt van de top naar beneden. Hoe meer er bovenin verdiend wordt, hoe meer er overblijft voor de laagstbetaalden. We zouden die superrijken dus niets in de weg moeten leggen in hun poging nog meer rijkdom te vergaren. Met al hun bedrijvigheid zorgen ze voor werk en inkomen voor de rest van de samenleving. Is het niet beter te leven in een maatschappij waarin iedereen een prettig salaris verdient door een paar rijke stinkerds dan in een samenleving waarin alle mensen ongeveer even armoedig zijn?

Maar vooral sinds het verschijnen van *Kapitaal in de eenentwintigste eeuw* van de Franse econoom Thomas Piketty in 2013 zijn meer mensen ervan overtuigd geraakt dat ongelijkheid helemaal niet zo gunstig is voor de samenleving als geheel. Die zou bijvoorbeeld de democratie ondermijnen. Binnen een democratie heeft iedereen op papier weliswaar een gelijke stem, maar in werkelijkheid zit de macht bij de kleine meerderheid van superrijken. Bovendien kun je wel

doen alsof inkomensverhoudingen niet belangrijk zijn, maar de mens vergelijkt zichzelf nu eenmaal graag met anderen. Grote ongelijkheid zou daarom tot onvrede, populisme en nationalisme leiden.

Aristoteles was het waarschijnlijk met Piketty eens geweest. Hij beweerde in zijn *Politica* dat het noodzakelijk is dat rijkdom een grens kent, maar dat zodra iemand zich met vermogensvermeerdering gaat bezighouden, hij al snel zal proberen zijn kapitaal tot in het oneindige te vergroten. Voor de meeste producten geldt dat het niet verstandig is om er meer van te hebben dan je zelf kunt gebruiken. Aan te veel aardappels heb je niets, want die rotten alleen maar weg. Dus is het slim om het overschot te ruilen tegen een product van een ander waar jij juist gebrek aan hebt. Geld is daarbij een handig middel. Het is een meetinstrument waarmee je de waarde van onvergelijkbare dingen kunt vergelijken. Met geld kun je appels en peren vergelijken. Het probleem van geld is alleen dat het níet vergaat en dat je er daarom nooit te veel van kunt hebben. Dat Aristoteles' analyse nog steeds relevant is bewijst de baas van Amazon.com.

Beste Ingrid, zou jij met de *Politica* van Aristoteles in je achterhoofd je gedachten willen laten gaan over de ongelijkheid van deze tijd en de

vraag willen beantwoorden hoeveel gelijkheid onze maatschappij nodig heeft?

Wij hebben veel vertrouwen in jouw antwoord, omdat je niet alleen econoom bent, maar ook filosoof en ethicus, bij wie de economie volgens Aristoteles eigenlijk thuishoort.

Bij voorbaat veel dank.

Hartelijke groet,
Coen Simon en Frank Meester

HET PAMFLET

Rijkdom. Hoeveel ongelijkheid is nog verantwoord?

Twee jaar geleden wandelde ik met mijn elfjarige zoon op de kerstmarkt van Düsseldorf. We genoten van de vele lichtjes en de gezelligheid. We kwamen langs een groot, chic warenhuis, waar barbiepoppen in de etalage stonden. Zoonlief weet dat ik geen fan ben van barbiepoppen, dus om me te plagen vroeg hij er mijn aandacht voor. Pas toen zagen we goed wat er te koop stond: een opgemaakte barbiepop met parelmoeren oorbellen, te koop voor 159,99 euro. Ik kon een lach niet onderdrukken. Wie koopt er nu voor zijn kind een barbie van 160 euro, vroeg ik me af, als je er ook al eentje voor 15 euro kunt kopen? Of zouden er rijke volwassenen zijn die dit soort dure dingen verzamelen? Het enige wat we weten, is dat er mensen zijn die er geen moeite mee hebben 160 euro neer te tellen voor een barbie.

De Amerikaanse fotografe Lauren Greenfield fotografeert al 25 jaar lang de superrijken in Los

Angeles, wat resulteerde in het imposante fotoboek *Generation Wealth* en een gelijknamige film en tentoonstelling. Wat haar werk vooral interessant maakt, zijn de ongezouten meningen van de kinderen en jongeren die in die omgeving opgroeien. De jongeren maken deel uit van een consumptiecultuur waarin iedereen vooral zichzelf vergelijkt met anderen, waarin kinderen klagen dat hun ouders er nooit voor hen zijn, en waarin drugsverslavingen en eetstoornissen wijdverspreid zijn. Het beeld dat uit Greenfields foto's en interviews opdoemt komt enigszins onwerkelijk over, en ook wel een beetje triest.

Maar over welke groep hebben we het hier eigenlijk? Hoe rijk zijn die superrijken? Op 31 december 2018 stond er op de website van *Forbes* dat het vermogen van Jeff Bezos geschat werd op 112,8 miljard dollar. De meeste mensen kunnen zich amper een voorstelling maken van zulke astronomische bedragen. Om er grip op te krijgen, moeten we het vertalen naar iets wat we ons wel kunnen voorstellen. In Nederland ligt het beschikbare inkomen per persoon zo rond het equivalent van 35.000 dollar; grofweg zou je kunnen zeggen dat Bezos aan vermogen evenveel heeft liggen als 3.225.000 Nederlanders per jaar verdienen. Dat kunnen we wél bevatten: één

man verdient meer dan 3 miljoen anderen. Hoe kan zoiets? Is wat hij doet dan zoveel belangrijker dan wat die 3 miljoen doorsnee Nederlanders doen voor de kost?

Nederlandse superrijken zijn dwergen in vergelijking met de rijkdomsreuzen uit landen waar het kapitalisme minder gereguleerd is dan bij ons. De tien rijkste Nederlanders hebben volgens de *Quote 500* een geschat vermogen tussen de 1,8 en 12,8 miljard euro. Hoe verhoudt dat zich tot de rest van de Nederlanders? Volgens onderzoek van Bas van Bavel hadden in 2014 alle Nederlandse gezinnen samen 1200 miljard euro aan vermogen. Als dat vermogen precies gelijk verdeeld zou zijn, bezat elk gezin zo'n 158.000 euro. Maar de werkelijke verdeling is veel ongelijker. Volgens berekeningen van Van Bavel heeft zo'n 60 procent van de Nederlandse gezinnen zo goed als geen vermogen (sommige hebben een paar duizend euro en andere hebben schulden). De rijkste 10 procent heeft samen 61 procent van die 1200 miljard: 732 miljard verdeeld over 759.000 huishoudens, wat gemiddeld zo'n 1 miljoen per huishouden oplevert. Binnen de 10 procent meest vermogende gezinnen bestaat natuurlijk nog grote variatie: de vijfhonderd rijkste Nederlanders die in de *Quote 500* geportretteerd worden, hebben allemaal een vermogen van min-

stens 80 miljoen. De overige 30 procent van de Nederlanders, die zich tussen deze topgroep en de mensen zonder noemenswaardig vermogen in bevinden, heeft gemiddeld zo'n twee ton per huishouden, maar ook binnen deze groep zijn er grote verschillen. Het mediaan (oftewel meest voorkomende) vermogen bedraagt in Nederland zo'n 22.000 euro.

Jeff Bezos heeft meer dan 100 miljard dollar, maar zelfs bij vermogens van 'slechts' 80 miljoen kun je je afvragen: wat moeten we daarvan vinden? En als we het over rijken en superrijken hebben, over wie hebben we het dan?

Er bestaat geen breed gedeelde definitie van wat we als 'superrijk' beschouwen, terwijl er over armoede wel zo'n consensus bestaat. Wetenschappers en beleidsmakers houden zich bezig met de vraag wie we als arm moeten beschouwen en wat die armoede veroorzaakt. Zij nemen doorgaans aan dat we onderscheid kunnen maken tussen iemand die echt arm is en dus tekortkomt om in zijn levensbehoeften te voorzien, en iemand die het niet heel breed heeft maar wel net voldoende inkomen heeft. De grens daartussen is de armoedegrens. Een van de criteria waarop het overheidsbeleid wordt afgerekend, is of het aantal mensen dat onder deze grens leeft – de

mensen die officieel arm zijn – afneemt of toeneemt.

Maar over rijkdom stellen we deze vragen niet. Het is opmerkelijk dat er in de wetenschappen, en ook in het beleid, veel meer aandacht is voor de armen dan voor de rijken. Is het niet bijzonder dat we over armoede allerlei vragen stellen, maar denken dat we over de bovenkant van de welvaartsverdeling, daar waar we extreme rijkdom aantreffen, die vragen niet hoeven te stellen?

Filosofisch gezien levert dit een intrigerende vraag op. Zou er ook zoiets kunnen bestaan voor de andere kant van het spectrum: een 'rijkdomsgrens' die de scheidslijn vormt tussen een goed en welvarend leven leiden enerzijds, en anderzijds zoveel hebben dat bijkomend inkomen geen verschil meer maakt voor je menselijke welzijn, ontplooiing en floreren? In theorie is dat niet zo moeilijk te bedenken. Je zou de grens kunnen trekken daar waar extra geld zo goed als niets meer toevoegt aan iemands kwaliteit van leven. In 2018 waagde ik me samen met de sociologen Tanja van der Lippe, Vincent Buskens en Nina Vergeldt aan een empirisch onderzoek naar de vraag of de Nederlandse bevolking er ook zo over denkt: en ja hoor, zo'n 67 procent van de Nederlanders vindt dat als een gezin in